

ГРА ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми у загальному вигляді. У наш час особливо гостро постає питання ігрової діяльності дітей дошкільного віку, тому що основний акцент зроблено на навчальні заняття і менше уваги приділяється грі. Цю проблему можливо вирішити лише тоді, коли гра буде переважати у навчально-виховному процесі дошкільного закладу.

Варто зазначити, що гра є одним з найцікавіших видів людської діяльності, провідною діяльністю дошкільника, засобом його всебічного розвитку, важливим методом виховання. Дитяча гра – це діяльність, спрямована на орієнтування в предметній і соціальній дійсності, в якій дитина відображає враження від їх пізнання. Водночас гра є могутнім виховним засобом, у ній, за словами К. Ушинського, реалізується потреба людської природи. Все це й доводить актуальність та практичну значущість піднятої проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної проблеми вказує на те, що недостатньо дослідженою є проблема ігрової діяльності. Цим питанням займаються на даний час Л. Артемова, Г. Григоренко, А. Богуш, Т. Поніманська, О. Чепка, Л. Іщенко, О. Поліщук та ін.

Досить великого значення грі у розвитку особистості надавав Ф. Фребель. Зокрема він зазначав, що «гра породжує радість, свободу, достаток, спокій в собі і біля себе, мир з миром» [5, 1].

У директивних документах, прийнятих останнім часом в Україні, таких як Закон України «Про дошкільну освіту», «Концепція дошкільного виховання в Україні» та ін. вказано, що гра є засобом виховання і навчання. У Концепції дошкільного виховання в Україні, «роль гри в педагогічному процесі зумовлена її функцією – творчою інтеріоризацією дітьми власного досвіду пізнання навколишнього середовища. Змістовна гра та інші види діяльності (навчальна, трудова, спілкування) розвиваються в умовах педагогічного процесу, побудованого на поєднанні вищерозглянутих аспектів. Гра сприяє формуванню у дітей ієрархічної структури мотивів, які становлять основу морального спрямування особистості. Вона є ніби першим щаблем в досягненні моральних взаємин, підпорядкуванні мотивів, які продовжують діти і поза грою. Гру проводять для спонукання дітей до таких учинків, мотивів, взаємин, які не використані в реальній дійсності, для невимушеного усвідомлення знань, моральних норм, для застосування способів їхнього пізнання й перетворення. Крім того, гра – найлегший ступінь для усвідомленого оволодіння надбанням культури, досвідом людських взаємин, знаннями, способами діяльності тощо» [3].

Щоб повніше осягнути сутність проблеми звернемо увагу на змістове наповнення поняття «гра». Так, педагогічна енциклопедія трактує гру як:

- один із видів діяльності людини;

- засіб фізичного, розумового і морального виховання [6, 137].

Функцію гри визначає у відтворенні дій дорослих і відносин між ними [6, 137].

На думку науковців, на всіх етапах розвитку особистості гра сприймається як цікаве, необхідне для її життєдіяльності заняття. Чим старша дитина, тим більше вона відчуває розвиваюче і виховуюче значення гри. На ці специфічні особливості гри велику увагу в своїй практичній діяльності звертали відомі дослідники Л. Виготський, О. Запорожець, Д. Ельконін, О. Усова, Ж. Піаже, П. Лесгафт, С. Русова, К. Ушинський, В. Сухомлинський, Н. Михайленко, Н. Короткова.

Гра є цілеспрямованою, свідомою діяльністю, через яку дитина проявляє активність, самостійність, ініціативність, будує стосунки з дітьми та дорослими (А. Валлон, Л. Белінова, Е. Петрова, К. Щербакова, С. Новосолова).

Гра виникає не з примусу, не з обов'язку. Вона виходить із безпосередніх спонукань, потреб та інтересів дитини. Своєрідність гри полягає у тому, що виконувані у ній дії самі по собі цікаві для дитини. Їй цікавий не сам результат гри, а процес ігрової діяльності.

Формування мети статті. Мета нашої статті полягає в обґрунтуванні ролі гри як засобу навчання і виховання дітей дошкільного віку, виокремленні умов розвитку дітей дошкільного віку засобами гри.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі розвитку дитини і формування її як особистості гра відіграє, безперечно, досить велике значення. Для дітей дошкільного віку гра виступає провідним видом діяльності. З цього приводу К. Ушинський писав: «Якщо говорять, що ігри передбачають майбутній характер, майбутню долю дитини, то це правильно у двоякому розумінні: не тільки у грі проявляються нахили дитини і відносна сила душі, але сама гра має великий вплив на розвиток дитячих здібностей і нахилів, а відповідно і на майбутню долю» [8, 28].

Тому саме у грі розвиваються не тільки психічні процеси: мислення, мова, пам'ять, увага, а й такі важливі якості особистості, як наполегливість, зосередженість, вміння дотримуватися певних правил. Засобами гри виховуються такі почуття, як співчуття, вміння прийти на допомогу, дружба. Отже, завдяки грі навколишній світ, усвідомлений дитиною, значно розширюється. До нього входять не тільки предмети і явища найближчого оточення, а й значно ширше коло предметів, з якими діють дорослі, і які ще не доступні дитині.

Діти захоплено грають у будь-які ігри, тому використання ігрової форми завдань часто призводить до того, що діти навіть не помічають впливу дорослих на їх навчання і виховання. Вони захоплені самою грою, їм просто цікаво. Але непомітно для себе, під час такої гри дошкільники порівнюють, лічать, запам'ятовують, вирішують логічні завдання і пізнають багато нового.

Отже, як зазначав Л. Виготський, «Підпорядковуючи поведінку усім відомим умовним правилам, гра вчить розумній і свідомій поведінці. Вона є

першою школою думки для дитини...» [2, 127].

Гра для дошкільника є засобом проникнення в діяльність і взаємостосунки дорослих, засобом відображення навколишньої дійсності. У грі дитина реалізує свої можливості, які недоступні їй в реальному житті.

Високу оцінку грі дав В. Сухомлинський. Він писав: «Гра – це величезне світле вікно, крізь яке в духовний світ дитини вливається живлючий потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що засвічує вогник допитливості» [7, 181].

З метою впровадження гри в життя, виховну і навчальну діяльність дошкільників нами виокремлені умови розвитку дітей дошкільного віку засобами гри:

1. Використання в педагогічному процесі великого спектру ігор.
2. Збагачення життєвого досвіду дітей знаннями і враженнями за допомогою гри.
3. Спрямування гри має відбуватися обережно і тактовно.
4. Вміння організувати самостійну діяльність та активність дітей в ігровому середовищі.
5. Створення умов для індивідуальних і колективних ігор.
6. Правильний відбір ігор, іграшок та ігрового обладнання.

Необхідною умовою застосування гри є також баланс між вільною самостійною грою та іншими видами діяльності. Дотримання такого балансу є одним з основних компонентів розвитку ігрової діяльності дітей дошкільного віку. Завдання вихователя – викликати інтерес до певної події, яка захопила б дитину, вразила, вплинула на її уяву та почуття.

Дуже часто батьки (вихователі), щоб не засмучувати дитину, намагаються не помічати помилок або порушень правил. У такому випадку зникає головна педагогічна цінність гри: виховання волі, вміння долати труднощі, бажання грати до перемоги. Під час гри необхідно слідкувати за дотриманням правил, точністю виконання завдання. Тоді гра буде сприяти розвитку малюка, допомагати готувати його до шкільного життя [1, 17].

Втручання дорослого має сприяти підвищенню ігрової активності дошкільнят, але разом з тим за дітьми повинна залишатися свобода та можливість реалізовувати власні ідеї доти, доки гра йде в правильному напрямку.

У процесі навчання і виховання дитини слушною є порада В. Сухомлинського: «Дитина має справжнє емоційне і інтелектуальне життя тільки тоді, коли вона живе в світі ігор, казки, музики, фантазії і творчості. Без цього вона не краща за здавлену квітку» [7, 179]. Тому є очевидним, що батьки і вихователі у становленні дитини як особистості повинні дотримуватися цього правила.

Отже, гра для дітей – це їхнє життя, яке не проходить без участі дорослих. І саме від дорослих буде залежити правильно організоване предметно-ігрове середовище, в якому перебувають діти під час ігор.

У контексті нашого дослідження досить цікавою є психолого-педагогічна концепція ампліфікації (збагачення розвитку) запропонована

академіком О. Запорожцем. Суть її полягає в тому, що оптимальні умови для реалізації потенційних можливостей дитини створюються не форсованим навчанням, а максимальним збагаченням змістом форм дитячої діяльності через спілкування малят між собою та з дорослими.

Поняття «форсоване навчання» означає – прискорений процес, який відбувається, здійснюється швидше, ніж звичайно, з підвищеною потужністю, продуктивністю.

Створити таке предметно-ігрове середовище можливо за умови дотримання таких вимог:

1. Предметно-ігрове середовище повинно бути адекватне віковій й категорії дітей та відповідати їх функціональним можливостям з незначним перевищенням ступеня складності;

2. Предметно-ігрове середовище повинно бути динамічним, варіативним, різноманітним. Воно організовується дорослими, але мусить бути повністю підвладне дитині, не обмежувати її діяльності, забезпечувати повну свободу.

3. Ігровий простір повинен сприяти орієнтовно-пізнавальній діяльності, що забезпечує засвоєння нових знань, формування розумових дій, розвиток провідних психічних процесів дитини;

4. Не можна забувати про значення форм і кольору, адже саме вони надають виразності об'єктам та подіям і завдяки зіставленню допомагають дитині отримати достовірні знання про довкілля. Всі ігрові предмети мають бути якісні, бо що досконаліша форма, то повніше реалізується її призначення.

5. Необхідно включати у предметно-ігрове середовище національні, етнокультурні особливості, аби маля творчо прилучалося до духовних цінностей народу, вчилося любові до рідної землі [4, 12].

Тому, ігрове середовище організовується так, щоб кожна дитина могла займатися улюбленою справою і слугує для розвитку дитячих інтересів, знань та умінь. Роль дорослого в самостійній грі дітей не обмежується своєчасною зміною ігрового середовища. Важлива його безпосередня участь у вільній ігровій діяльності дитини.

Висновки. Отже, гра є важливою і найдоступнішою формою діяльності дошкільників, засобом самовираження. Вона найбільше відповідає їх фізичним і психічним можливостям. Засобами гри формується особистість дитини. Гра виступає важливим засобом навчання і виховання дітей, підготовки їх до школи та майбутнього життя.

Подальшого вивчення потребує проблема впливу гри на розумовий розвиток дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бугастова І.А. Гра як засіб підготовки дитини до школи // Журнал для батьків. – 2001. – № 1. – С. 17.
2. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Под. ред. В.В. Давидова. – М.: Педагогика, 1991. – 480 с.

3. Концепція дошкільного виховання в Україні (проект). – К.: Освіта, 1993. – 16 с.
4. Лаврентьєва Г. Розвивальне предметно-ігрове середовище: Європейський досвід та новітні підходи // Палітра педагога. – 2001. – № 4. – С. 11-13.
5. Лесскис И., Лисютенко О., Прочухаева М. Групповая игротерапия: Рекомендации для психологов и педагогов // Дошкольное воспитание. – 2002. – № 4. – С. 33-38.
6. Педагогическая энциклопедия. – М., 1965. – Т. 2. – 912 с.
7. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: у 5-ти т. Т. 3. – К.: Рад. школа, 1977. – 670 с.
8. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: в 6-ти т. Т. 5 / Сост. С.Ф. Егоров. – М.: Педагогика, 1990. – 528 с.